

FATHER FRANCISZEK AUGUSTIN AND THE COIN FINDS

JAROSŁAW BODZEK* – MATEUSZ WOŹNIAK**

ABSTRACT: The authors' aim is to discuss the finds of ancient and medieval coins noticed by the Father Franciszek Augustin in his chronicles of Żywiec and parish of Żywiec. In his chronicles Father Augustin mentioned some coin finds. These are a semis of Nero found in former Prussia at Sterławki Wielkie (commune Ryn, District of Giżycko), a large bronze of an unidentified Roman Emperor discovered in the vicinity of Kęty and medieval (?) coins found in the ruins of a stronghold on the Grojec Hill near Żywiec. The authors made an attempt to identify and reconstruct these finds.

KEY WORDS: Franciszek Augustin, Żywiec, coin finds

Various types of archive material constitute a significant category of sources with the information on numismatic finds.¹ Despite the growth in the academic research, this particular sort of material remains a very large, and still not completely utilized, reservoir of resources. This body of material is composed of various types of documents such as private and public correspondence, memoirs, inventories of public and private collections, archival press material, etc.² One of such not entirely employed categories of archive material consists of local chronicles which provide some insight, in a more or less reliable manner, into the histories of many local communities. It is obvious that such a category of sources must be burdened with many imperfections. Frequently, the authors of such works would not have proper qualifications for interpreting or describing archaeological finds correctly, frequently treating such artifacts marginally or vaguely. Sometimes, such items of information were falsified or treated as a pretext for some elocutions on many different subjects interesting from

* Institute of Archaeology, Jagiellonian University.

** The Numismatic Cabinet, The National Museum in Krakow.

¹ An original version of this paper was read at the conference *Nálezy mincí od antiky po raný novověk (III)*, Český Krumlov 11.–14. 9. 2012. We would like to express our deepest thanks to Dr. Dagmar Grossmannová for her invitation to publish this text in the *Folia Numismatica*. We also thank to Mr. Marcin Fijak for translating our text into English.

² Cf. e.g. Bodzek, Jarosław: *Dwa nieznanne znaleziska monet greckich z Ukrainy*. *Wiadomości Numizmatyczne* XXXIX, z. 3–4, 1995 (1996), pp. 135–138; Bodzek, Jarosław: *W sprawie znalezisk Karola Beyera*. *Wiadomości Numizmatyczne* XL, z. 34, 1996 (1997), pp. 141–145; Bodzek, Jarosław: *Dawne i nowe znaleziska monet rzymskich w archiwum i zbiorze Muzeum Narodowego w Krakowie. Część II*. In: Bursche, S. – Ciołek, R. (eds) *Korpus znalezisk rzymskich z europejskiego Barbaricum*. Polska. Supplement 3. *Nowe znaleziska importów rzymskich z ziem polskich*. Warszawa 2006, pp. 207–213; Bodzek, Jarosław: *Dawne i nowe znaleziska starożytnych monet rzymskich w archiwum i zbiorze Muzeum Narodowego w Krakowie (Część I)*. *Wiadomości Numizmatyczne* LI, 2007, z. 1 (183), pp. 79–87; Bodzek, Jarosław: *Znaleziska monet rzymskich w Przewodowie Rozpatrzone na nowo*. *Numismatyczny zbornik* 24/2009, pp. 133–140; Bodzek, Jarosław: *Once more on the Theodosius II solidus imitation found in Tarnów*. In: Chudzińska, B. – Wojenka, M. – Wołoszyn, M. (eds) *Od Bachórzeza do Świątowida ze Zbrucza*. Tworzenie się słowiańskiej Europy w ujęciu źródłoznawczym. *Księga jubileuszowa Profesora Michała Parczewskiego*. Kraków–Rzeszów 2016, pp. 79–88; Skowronek, Stefan: *Znalezisko denarów rzymskich z Przewodowa*. *Wiadomości Numizmatyczne* 9/1965, pp. 203–208.

NÁLEZY POZDNĚ STŘEDOVĚKÝCH A RANĚ NOVOVĚKÝCH MINCÍ Z AREÁLU STŘEDOVĚKÉ BITVY U LIPAN – K. Ú. LIPANY (OKR. KOLÍN)

LENKA MILITKÁ – JIŘÍ MILITKÝ – ZDENĚK ŠÁMAL

ABSTRACT: From 2016 to 2018, surface surveys with metal detectors were conducted on the cadastral area of Lipany aimed to document the battle of 1434. Finds of the militaria and, perhaps, also some coins (esp. nos. 3–4) are apparently related to this event. The assemblage presented in this article consists of 17 single find coins dated from the beginning of the 14th to the 19th centuries. In most cases, these are lost specimens which reached their find-spots with waste transported to the fields.

KEY WORDS: Late Middle Ages, Early Modern Era, battle, Lipany, lost coins.

V letech 2016 až 2018 probíhaly na polích na k. ú. Lipany povrchové průzkumy s detektory kovů, organizované Odborem archeologie Národního památkového ústavu, generálního ředitelství.¹ Jejich primárním cílem byla snaha lokalizovat a exaktně archeologickými nálezy doložit bitvu u Lipan, která byla svedena v neděli 30. května 1434 v odpoledních hodinách. Ve sledovaném prostoru, tedy především na polích západně a severozápadně od obce se skutečně podařilo shromáždit kolekci nálezů, především militarií, které lze s bitvou spojit.² Do této kategorie mohou patřit dvě ze zde prezentovaných mincí (č. 3–4), nalezené jihozápadně od obce. Jejich vztah k bitvě však není jistý. Ze zkoumaných ploch pochází však také mince starší i mladší, které se do ornice dostaly v minulosti v souvislosti s vyvážením hnoje na pole. Právě tomuto materiálu je věnován tento příspěvek. Jen na okraj připomínáme, že ze zkoumaných ploch pochází početné nálezy z průběhu pravěku a raného středověku,³ a to včetně nálezů římských mincí.⁴

Popis materiálu

ČECHY, Václav II. (1278/1283–1305)

mincovna: Kutná Hora, AR parvus, 1300–1305

Av.: česká koruna, [+ W ∘ I ∘ I ∘ R' ∘ BOEM]

Rv.: korunovaný český lev doleva, [+ PRAG ∘ PARVI]

Lit.: CASTELIN 1953, 34, jako č. 1–2.

1. 0,28 g; 12,3/12,5 mm; 3 h; ořezaný; rozlomený

Lok.: GPS – 853; 13. 10. 2018.

¹ Průzkumy pokračují do současnosti, novověké mince však další zatím nepřibyly.

² BIEDERMAN – ČORNEJ – MILITKÁ – ŠÁMAL 2017; MILITKÁ – ŠÁMAL 2019; ŠÁMAL 2020.

³ MILITKÁ – BENEŠ – ŠÁMAL 2018; MILITKÁ – BENEŠ – BURGERT – ŠÁMAL – BERAN-CIMBŮRKOVÁ 2021; PROFANTOVÁ – MILITKÁ – ŠÁMAL 2022.

⁴ MILITKÁ – ŠÁMAL 2017; MILITKÁ – ŠÁMAL 2020.

DEPOT STŘÍBRNÝCH MINCÍ ZE ZBRASLAVI U ROSIC (OKR. BRNO-VENKOV)

DAGMAR GROSSMANNOVÁ - IVAN ČIŽMÁŘ - HANA ČIŽMÁŘOVÁ - HELENA BŘEZINOVÁ

ABSTRACT: In 2020 a small hoard of silver coins was discovered in Zbraslav near Rosice (distr. Brno-venkov, South Moravian region). 274 coins were deposited in a small pottery vessel and sealed with a cloth. The hoard is dated to the first half of the 15th century and contains Bohemian, Moravian and Bavarian coins as well as those from Austrian Lands.

KEY WORDS: Moravia, coin find, 15th century.

Nálezové okolnosti

Koncem roku 2020 objevila paní Jitka Koutníková při vycházce v lese na katastru obce Zbraslav (okr. Brno-venkov) s detektorem kovů několik desítek stříbrných mincí s částí keramické nádoby, v níž byly původně uloženy.¹ Nálezkyňe poté kontaktovala archeology a na následující den proběhlo odborné vyzvednutí zbytku depotu a pokus o prohledání bezprostředního okolí místa nálezu za účasti zaměstnanců Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i. a Moravského zemského muzea. Cílem ověřovacího výzkumu bylo lokalizovat případné další archeologicky zajímavé situace či kumulace artefaktů.

Menší nádobka byla uložena v zemi velmi mělce a umístěna dnem vzhůru, takže se samotné dno a pravděpodobně část depotu nedochovaly. Všechny nalezené mince byly soustředěny v její těsné blízkosti. Okolo byla provedena drobná sondáž o rozměru 1 × 1 m na původní podloží a vytěžená zemina byla prohledána ručně i pomocí detektorů. Pod slabou vrstvou lesní hrabanky (cca 10 cm) se podařilo dosáhnout původního geologického podloží, v němž se bohužel nepodařilo identifikovat jakékoliv známky původního výkopu, do kterého by mohla být nádoba s mincemi vložena. Po náležitě fotografické i kresebné dokumentaci bylo torzo nádoby i s blokem hlíny vyzvednuto, zabaleno do fólie a odvezeno k odbornému laboratornímu zpracování.

V průběhu vyzvedávání depotu provedli nálezci ještě důkladný průzkum nejbližšího okolí s detektory kovů. Podařilo se jim objevit středověký železný tesák, nůž a podkovu, rámcově datované do středověkého období.

Větší část keramické nádoby odpovídá datačně období 14.–15. století. Nádobka byla uložena dnem vzhůru a byla odebrána vcelku spolu s blokem zeminy. Při pečlivém rozebírání bloku hlíny v laboratoři bylo obnaženo její celé torzo. Jednalo se o část malého keramického hrnku s ulomeným ouškem, který byl navíc do hlíny vsazen dnem vzhůru, přičemž spodní část nádoby se patrně vlivem postdepozicičních procesů v lesním prostředí nedochovala. Při vyjímání nejnižše položené vrstvy mincí (v horní části nádoby) se podařilo odkrýt pozůstatky textilie, která ucpávala ústí nádoby.

¹ Tento článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury (DKRVO, MK000094862).

NÁLEZ POLSKÝCH A LITEVSKÝCH ŠILINKŮ JANA KAZIMÍRA II. VASY NA MORAVĚ¹

MARTINA KVARDOVÁ

ABSTRACT: The paper deals with the find of 222 shillings of the Polish King John II Casimir Vasa unearthed in unknown time on the territory of a not specified Moravian site and kept currently in the Moravian Museum under the signature H 63. The coins in question are Polish and Lithuanian copper coins coming approximately from the 1660s and particular mints (e.g. Ujazdów, Oliwa, Vilnius, Kaunas...) can be detected, in ideal case, through characteristic marks on the coin surface.

KEY WORDS: Moravia, Poland, Lithuania, John II Casimir Vasa, find, shillings, 17th century.

Úvod

Předtím než se blíže seznámíme s avizovaným depotem, nebude jistě od věci přiblížit si dobu a oblast vzniku numismatického materiálu. Jak údaje v nápisovém doprovodu každé mince vypovídají, jedná se takřka o celá 60. léta 17. století, kdy tehdejší Polsko-litevské unii vládl Jan Kazimír II. Vasa (*1609), syn Zikmunda III. Vasy. S dobou jeho panování jdou ruku v ruce i četné války, které přirozeně vedou k ekonomické krizi, neboť prioritou státu je především financování válečných výloh. Tato skutečnost způsobuje neustálé snižování hodnoty mincí a zavádění stále horších peněz do oběhu včetně zkoumaných měděných šilinků, kdy poslední kusy nesou letopočet 1668. Ten je zároveň rokem abdikace Jana Kazimíra, jenž následně odchází do Francie, kde ve městě Nevers roku 1672 umírá.²

Nálezové okolnosti

Nález více než dvou stovek mincí byl uskutečněn v neznámé době na území blíže nespécifikované moravské lokality. Bohužel není znám ani artefakt (např. nádoba), ve kterém byla platidla uschována. Mince po vyjmutí pokrývala měděnka a některé z nich byly slepené. Následně se tento numismatický materiál dostal do Moravského zemského muzea, kde je pod názvem *Nález z Moravy* se signaturou H 63 Morava a inventárními čísly v rozmezí 118066–118287 uložen dodnes.³

¹ Tento článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury (DKRVO, MK000094862).

² Kamiński, Czesław – Kurpiewski, Janusz: *Katalog monet polskich 1649–1696 (Jan Kazimierz – Michał Korybut Wiśniowiecki – Jan III Sobieski)*. Warszawa 1982, s. 9.

³ *Inventář. VII. Hromadné nálezy mincí. Inv. č. H 61–H 70. Moravské museum. Inv. č. H 63 – Nález z Moravy*, s. 174–176.

DOSUD NEPUBLIKOVANÝ EXEMPLÁŘ 5000KORUNOVÉ STÁTOVKY 1. EMISE ZE SBÍRKY NÁRODNÍHO MUZEA*

LUKÁŠ FUNK

ABSTRACT: The article presents the rarest paper money in the Czech history – the 5000 crowns treasury note of the 1st issue from 1919. Of 500.599 pieces put in circulation, only 36 surviving specimens are known. One of them has recently been identified in the numismatic collection of the National Museum.

KEY WORDS: Czechoslovakia; notaphilia; state notes of the 1st issue; 5000 crowns bill from 1919.

Při zpracovávání přírůstků numismatického oddělení Národního muzea se podařilo objevit dosud nepublikovaný exemplář 5000korunové státočky 1. emise z roku 1919. Jedná se o nejvzácnější československé papírové platidlo, které se v současné době nachází ve sbírkách jen několika tuzemských a zahraničních institucí a především ve vlastnictví soukromých sběratelů. Jeho výskyt na sběratelském trhu je zcela ojedinělý, tudíž lze cenu této státočky stanovit pouze hypoteticky, v řádech milionů korun.

Vydání prvních československých státoček úzce navazuje na proces odlučky od rakousko-uherské korunové měny, která byla zahájena přijetím návrhu zákona č. 84/1919 Sb. o vytvoření prozatímních státoček kolkováním stávajícího oběživa, který ministr financí Alois Rašín předložil a obhájil před parlamentem dne 25. února 1919.¹ Kolkované bankovky byly postupně nahrazovány nově vydávanými státočkami v pořadí, jak se je dařilo navrhnout, tisknout a distribuovat do oběhu. Hned druhým takovým platidlem byla právě státočka nominální hodnoty 5000 Kč, vydaná 7. srpna 1919.² Jedná se o první československé platidlo kompletně navržené a realizované v zahraničí, konkrétně v Rakousku v Druckerei für Wertpapiere ve Vídni. Lící strana je prakticky totožná s rakousko-uherskou 1000korunou vzor 1902 a 10000korunou vydanou 2. 11. 1918, která však nebyla na našem území v platnosti. Autory jsou proto shodně Heinrich Lefler, Rudolf Rössler, rytec Ferdinand Schirnböck a možná i Rudolf Junk.³ 5000koruna se však výrazně liší použitými barvami. Ženský obraz na lící straně, k jehož použití musela nejprve vídeňská strana udělit souhlas, bývá mylně ztotožňován s císařovnou Alžbětou, ale s největší pravděpodobností jde o portrét paní Leflerové. Těchto státoček bylo dle předpokladů vytištěno 15 sérií po 50 000 kusech, celkem tedy 750 000 kusů.⁴ Vzhledem k vysoké nominální hodnotě však byly do oběhu zařazeny pouze dvě třetiny nákladu, konkrétně 500 599 ks.⁵ Platnost pětitisícovky první emise skončila

* Tento příspěvek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2019–2023/11.Vb, 00023272).

¹ Sém, Julius: *Papírové peníze na území Československa: 1762–1975*. Hradec Králové, s. 93–94.

² Sém, J.: *Papírové peníze*, s. 101; Bajer, Jan – Holna, Jindřich – Kohout, Aleš: *Papírová platidla Československa, České a Slovenské republiky 1919–2010*, Praha 2010, s. 54.

³ Šůla, Jaroslav: *Československé státočky tzv. I. emise*. *Historica: revue pro historii a příbuzné vědy*, 2013/1, s. 23–64, Ostrava 2013, s. 29–30.

⁴ Šůla, J.: *Československé státočky*, s. 30.

⁵ Moravec, Jaroslav: *Další informace o státočkách 5000 Kč*. I. *Notafilie* 1995 č. 35, s. 2.

NÁLEZ UHERSKÉHO DUKÁTU ZE 14. STOLETÍ Z NOVOSEDEL, OKR. BŘECLAV

MAREK BUDAJ - ZDENĚK OMEKKA

ABSTRACT: In spring 2019, a Hungarian ducat of Marie I of Anjou was found in the village Novosedly (distr. Břeclav). The coin minted in the late 14th century is an exceptional trace of the settlement in the High Middle Ages and represents an important numismatic find ranking among rare pieces in Moravia.

KEY WORDS: Novosedly, ducat, Mary of Anjou, Hungary.

Obr. 1: Uherský dukát Marie I. z Anjou.

Marie I. z Anjou (1382–1387), mincovna: neznámá, správce komory: Jan Saracén, dukát cca 1382–1385.

Av.: dělený štít s arpádovskými břevny v 1. poli a anjovskými liliemi ve 2. poli obklopený šesti většími oblouky, uvnitř oblouků jsou menší oblouky; opis: mARIA • D • G • I • R • Vn • GARIE •

Rv.: stojící sv. Ladislav zepředu, v pravé ruce před tělem drží válečnou sekeru, v levé královské jablko, kolem hlavy má svatozář, po stranách mincovní značka S -; opis: • SnTS • LAD-ISLAV • R: - •

AV; 3,54 g; 20,2 mm.

XRF: averz (délka měření 32 sek.) - Au 99,732 %; Fe 0,117 %; reverz (délka měření 34,21 sek.) - Au 99,88 %; Fe 0,07 %, Cu 0,017 %.¹

Lit.: *Tóth 2020*, s. 249, 3.1.5.5/d; *Lengyel 2013*, č. 13/2B; *Pohl 1974*, č. C1-2; *Huszár 1979*, č. 563.²

¹ Analýzy byly provedeny na přístroji Thermo Niton Analyzers XL 3t 970. Za provedení analýz děkujeme Mgr. Eduardovi Belušákoví.

² Tóth, Csaba: *Bardus, Grossus, Florenus. Pénzverés az Anjouk Magyarországon*. Budapest 2020; Lengyel, András: *Aranykönyv. 1325-1540*, Budapest 2013; Pohl, Artur: *Ungarische Goldgunden des Mittelalters (1325-1540)*. Graz 1974; Huszár, Lajos: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute*. Budapest 1979.

OBSAH / CONTENTS

STUDIE / STUDIES

JAROSŁAW BODZEK - MATEUSZ WOŹNIAK: Father Franciszek Augustin and the coin finds	131
LENKA MILITKÁ - JIŘÍ MILITKÝ - ZDENĚK ŠÁMAL: Nálezy pozdně středověkých a raně novověkých mincí z areálu středověké bitvy u Lipan - k. ú. Lipany (okr. Kolín)	149
DAGMAR GROSSMANNOVÁ - IVAN ČIŽMÁŘ - HANA ČIŽMÁŘOVÁ - HELENA BŘEZINOVÁ: Depot stříbrných mincí ze Zbraslavi u Rosic (okr. Brno-venkov)	161
MARTINA KVARDOVÁ: Nález polských a litevských šilinků Jana Kazimíra II. Vasy na Moravě	181
LUKÁŠ FUNK: Dosud nepublikovaný exemplář 5000korunové státočky 1. emise ze sbírky Národního muzea	197

MATERIÁLY / MATERIALIEN

MAREK BUDAJ - ZDENĚK OMELKA: Nález uherského dukátu ze 14. století z Novosedel, okr. Břeclav	201
---	-----

ZPRÁVY / NACHRICHTEN

IVAN KOLÁČNÝ: Devadesátník Ing. Josef L. Hrdý	205
---	-----